

УДК 368.8

JEL G22

ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ РОЗВИТКУ АВТОТРАНСПОРТНОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ

Русул Л.В., к.е.н., доцент

Цвігун Т.В., студент

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

Анотація. Враховуючи вплив наявних проблем в економіці країни на стан функціонування страхового ринку, виникають питання щодо структурування ринку автотранспортного страхування та його збалансованості. У статті визначено проблеми та тенденції розвитку ринку автотранспортного страхування України. Наведені рекомендації щодо вирішення проблем, які стримують розвиток ринку автотранспортного страхування.

Метою дослідження є виявлення проблем та шляхів розвитку автотранспортного страхування в Україні. Дослідження структурування та виявлення основних тенденцій показників діяльності ринку автотранспортного страхування дозволяє визначити вектори перспективних змін. Проаналізовані основні стримуючі фактори для повної та всебічної реалізації фінансового потенціалу сегмента автотранспортного страхування. Запропоновано вдосконалення системи державного нагляду за страховою діяльністю, формування концепції сталого розвитку ринку, використання закордонного досвіду впровадження інноваційних технологій у сфері надання послуг з автострахування, підвищення страхової культури та фінансової освіченості громадян і учасників страхового ринку. Виявлені ключові орієнтири наближення розвитку автотранспортного страхування України до європейських стандартів.

Даний аналіз дозволив сформулювати необхідні заходи щодо подальшої активізації ринку автотранспортного страхування з врахуванням негативного впливу зменшення попиту страхувальників на даний вид послуг, зниження рівня платоспроможності, уповільнення термінів здійснення страхових виплат та недосконалості врегулювання відносин страховиків і страхувальників.

Ключові слова: автотранспортне страхування, автотранспортні ризики, ринок автострахування, страхування фізичних та юридичних осіб, інновації.

PROBLEMS AND WAYS OF DEVELOPMENT OF MOTOR INSURANCE IN UKRAINE

Liubov Rusul, PhD in Economics, Associate Professor

Tetiana Tsvigun, Student

Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University

Summary. Given the impact of existing problems in the country's economy on the functioning of the insurance market, questions arise about structuring the market for motor insurance and its balance. Problems and tendencies of development of the market of motor transport insurance of Ukraine are defined in the article. Recommendations are given to solve problems that hamper the development of the market for motor insurance.

The purpose of the study is to identify the problems and ways of developing motor transport insurance in Ukraine. Investigation of structuring and identification of the main trends in the performance of the market for motor insurance allows you to determine the vectors of future changes. The main constraining factors for full and comprehensive realization of the financial potential of the motor transport insurance segment were analyzed. The improvement of the system of state supervision of insurance activities, the formation of the concept of sustainable market development, the use of foreign experience in the introduction of innovative technologies in the provision of auto insurance services, the enhancement of the insurance culture and financial literacy of citizens and participants of the insurance market are proposed. Identified key targets for the approximation of the development of motor transport insurance of Ukraine to European standards.

This analysis made it possible to formulate the necessary measures to further activate the motor insurance market, taking into account the negative impact of the decrease in the demand of policyholders for this type of services, a decrease in the level of solvency, a slowdown in the implementation of insurance payments, and inadequate regulation of the relations between insurers and insureds.

Key words: motor transport insurance, motor transport risks, auto insurance market, insurance of individuals and legal entities, innovations.

Постановка проблеми. Розвиток страхування автотранспортних ризиків пов'язане з стрімкими економічними і значними соціальними змінами, що відбулися внаслідок масової автомобілізації, зростанням інтенсивності дорож-

нього руху. Автотранспортне страхування є одним з основних видів страхування, яке характеризується не досить значною історією розвитку і високою актуальністю в наш час. У зв'язку з тим, що використання автотранспорту супроводжується багатьма ризиками, автотранспортне страхування є достатньо популярним видом серед юридичних і фізичних осіб. Автострахування як складова частина страхування є інфраструктурою, що сприяє підвищенню ефективності всіх сфер підприємницької діяльності.

На даному етапі розвитку автомобіль є найпоширенішим видом транспорту, а учасниками дорожнього руху є практично всі члени суспільства, тому можна стверджувати, що автотранспортне страхування є суспільно необхідним видом. Виходячи з цього, важливим є дослідження ринку автострахування, а також визначення проблем та шляхів його розвитку в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі аспекти розвитку автотранспортного страхування в Україні висвітлено в багатьох наукових працях. Вагомий внесок щодо дослідження становлення автотранспортного страхування зробили провідні вчені: Томіліна В.Н., Самохвалова О.В., Казаков А.А., Шахова В.Г., Медведєва А.А., Міллермана А.С., Юлдашева Р.Т., Богаченко В.Г., Гінзбурга А.І., Адамчука Н.Г., Турбіної К.Е., Балабанова І.Т., Зальотова О.М., Гомєлля В.Б., Соболева А.М., Бондаря Ю. В., Кулаєва Ю.Ф., Щелкунова В.І., Осадець С.С. Автотранспортне страхування являє собою комплекс певних видів страхування, пов'язаних з експлуатацією засобів автотранспорту, що забезпечують захист як самого майна, так і відповідальності.

Невирішені складові загальної проблеми. В Україні на сьогоднішній день хоча і спостерігаються певні досягнення в сфері автотранспортного страхування, однак, вітчизняний ринок автострахування значно відстає у своєму якісному розвитку від ринків багатьох зарубіжних країн. Реалії сучасності демонструють недостатність існуючого теоретичного забезпечення розвитку ринку автотранспортного страхування України, свідченням чого є неповний розгляд питань особливостей структурної організації фінансового механізму розвитку даного сегменту ринку, недосконалість методичного забезпечення щодо оцінювання рівня фінансової безпеки ринку автострахування, відсутність обґрунтованих напрямів фінансової політики у сфері страхування, що призводить до негативних тенденцій розвитку в умовах невизначеності. Важливість зазначеної проблематики, її актуальність і значущість зумовили вибір теми дослідження.

Формулювання цілей статі. Головною метою роботи є дослідження сучасного стану розвитку автотранспортного страхування, його місце як на міжнародному ринку так і на страховому ринку України. Дослідження факторів впливу на розвиток автотранспортного страхування, а також проблеми та шляхи розвитку автотранспортного страхування в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Автотранспортне страхування є одним із найпопулярніших видів страхування на європейському страховому ринку та у світі загалом. Враховуючи стійку тенденцію до зростання кількості автотранспортних засобів в Україні, а також зарубіжний досвід страхової справи, очевидно, що автотранспортне страхування посідає одне з провідних місць серед інших видів страхування. Однак при його організації і проведенні виникає багато різноманітних проблем правового, соціального, економічного і організаційного характеру.

Страхування автомобілів за програмою авто-каска є однією із найбільш популярних сьогодні страхових послуг. Для більшості осіб поліс страхування КАСКО є першим в житті укладеним договором страхування. Це пояснюється тим, що в Україні люди не досить охоче добровільно страхують своє майно.

Варто розглянути, яку ж частку займає автострахування на страховому ринку України, а потім безпосередньо визначити місце автострахування серед

багатьох страхових послуг.

Розглянемо структуру валових страхових премій за 2014–2016 роки (табл. 1).

Таблиця 1 - Структура надходження валових страхових премій за 2014–2016 роки

Вид страхування	2014 рік		2015 рік		2016 рік	
	Валові страхові премії, млн. грн.	Питома вага, %	Валові страхові премії, млн. грн.	Питома вага, %	Валові страхові премії, млн. грн.	Питома вага, %
Автостраховання (КАСКО, ОСЦПВ, «Зелена картка»)	6560,0	24,5	7871,6	26,5	9277,5	26,4
Страховання вантажів та багажу	1842,0	6,9	3555,4	6,9	4374,6	12,4
Страховання відповідальності перед третіми особами	1439,9	5,4	2059,6	6,9	2093,9	6,0
Інші види страхування	16925,4	63,2	16249,4	54,6	19424,3	55,2
Всього	26767,3	100,0	29736,0	100,0	35170,3	100,0

Згідно з даними табл.1, очевидно, що загальна (валова) сума страхових премій, отриманих страховиками від здійснення страхової діяльності протягом останніх трьох років збільшується. Найбільше страхових премій надійшло у 2016 році 35170,3 млн. грн., що на 8403 млн. грн. більше, ніж у 2014 році та на 5434,3 млн. грн. більше, ніж у 2015 році. Приріст валових страхових премій сформувався за рахунок суттєвого збільшення надходження платежів з автотранспортного страхування. Найбільше страхових премій з автотранспортного страхування надійшло у 2016 році 9277,5 млн. грн., що на 2717,5 млн. грн. більше, ніж у 2014 році та на 1405,9 млн. грн. більше, ніж у 2015 році. Найменше страхових премій надійшло з страхування відповідальності перед третіми особами у 2016 році 2093,9 млн. грн., що на 34,3 млн. грн. більше, ніж у 2015 році та на 654 млн. грн. більше, ніж у 2014 році [1].

Всі фактори впливу на розвиток ринку автостраховання можна поділити на дві групи: стимулюючі і дестимулюючі [2].

До стимулюючих факторів, тобто тих, які позитивно впливають на розвиток автотранспортного страхування можна віднести такі:

- зростання кількості транспортних засобів – основний стимулюючий фактор щодо розвитку ринку автостраховання у найближчі роки та фактор співробітництва страхових компаній з банками.;

- усвідомлення клієнтами необхідності страхового захисту водіїв та транспортних засобів – всі автотранспортні засоби є джерелом підвищеної небезпеки самі по собі, їм ще загрожують зовнішні ризики. Одним з найбільш збиткових ризиків при використанні автомобіля є дорожньо–транспортна пригода. На жаль, кількість цих подій щороку зростає значно більшими темпами ніж кількість транспортних засобів. Основні ризики, які виникають під час використання автомобіля, що входять до стандартних умов страхування – це незаконне заволодіння та пошкодження або знищення транспортного засобу і тому їх власники намагаються убезпечити себе від можливих ризиків, а найбільш дієвим механізмом захисту автотранспорту від ризиків є страхування;

- зростання попиту з боку фізичних та юридичних осіб;
- підвищення рівня якості страхових послуг;
- активізація рекламної діяльності страхових компаній;
- розробка нових страхових продуктів;
- підтримка з боку держави;
- проведення маркетингових досліджень;
- удосконалення технічної сегментації ринку (виділення цільових груп страхувальників за ступенем ризику) [3, 253].

До дестимулюючих факторів розвитку автостраховання можна віднести такі:

- відсутність довіри до страховиків;
- зростання рівня страхового шахрайства з боку страхувальників;
- відсутність дієвого контролю з боку держави за дотриманням автовласниками чинного законодавства;
- відсутність достовірних статистичних даних;
- низька платоспроможність власників транспортних засобів;
- відсутність кваліфікованих спеціалістів зі страхової справи;
- відсутність маркетингових досліджень на ринку автостраховання [3].

У зв'язку з тенденцією до зростання попиту на страхові послуги зі автотранспортного страхування, слід надавати комплексне страхування, що включає також і страхування цивільної відповідальності їхніх власників.

Основними проблемами автотранспортного страхування в Україні є:

- демпінг на ринку страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів;
- підвищення збитковості процесів страхування внаслідок підвищення темпів росту страхових виплат при зниженні темпів росту страхових премій, що призводить до погіршення загального стану забезпеченості страховиків;
- затягування виплати страхових відшкодувань деякими компаніями, що негативно впливає на репутацію всіх страховиків, а отже зменшує кількість укладених договорів страхування та обсяги надходжень страхових премій [3, 253];
- недосконалість законодавчого регулювання в сфері автостраховання, недостатня відповідність чинних нормативно-правових актів вимогам сьогодення та європейським стандартам, зокрема відсутність реального прямого врегулювання страхових випадків, що зробило б ринок страхування цивільно-правової відповідальності більш цивілізованим;
- низький рівень послуг, що надаються страховиками й наявність випадків шахрайства через дефіцит досвідчених фахівців зі страхової справи та відсутність серйозних наукових досліджень у сфері автостраховання;
- низька страхова культура автовласників з питань страхування цивільно-правової відповідальності [4, 50];
- зменшення попиту на послуги автостраховання з боку потенційних страхувальників;
- відсутність якісної статистичної інформації в страховому секторі;
- головним завданням вітчизняних страховиків є отримання надприбутку, шляхом нехтування інтересів страхувальників, відшкодування збитку від аварії здійснюється в межах ліміту, тоді як для збільшення клієнтської бази страховики в країнах ЄС відшкодовують реальний збиток від аварії і метою їхньої страхової діяльності є виключно прозоре та справедливе відшкодування заподіяних збитків;
- масове порушення правил дорожнього руху громадян, що призводить до великої кількості дорожно-транспортних пригод (за даними статистики в Україні смертність на дорогах має високий відсоток);

- незадовільний стан доріг в Україні [5];
- неплатоспроможність населення, яка пов'язана з економічною кризою в умовах якої населення більшу частину своїх доходів вимушене витратити на харчування та негайні потреби.

До основних заходів, які сприятимуть розвитку автотранспортному страхуванню можна віднести:

- створення контакт-центру для продажу страхових полісів за допомогою засобів телефонного зв'язку;
- запровадження комплексних програм з автострахування;
- запровадження додаткових послуг до основного договору страхування за рахунок співпраці зі службами цілодобового технічного асистансу;
- активне залучення до співпраці автосалонів, СТО, банків, гаражів, автостоянок, туристичних фірм [5, 621].
- розробити обов'язкову для застосування, просту і єдину систему «бонус–малус»;
- створити єдиний реєстр водіїв за наслідками ДТП задля ефективного застосування системи «бонус–малус»;
- започаткувати більш широке застосування системи «бонус–малус» як механізму економічного примусу до дотримання правил дорожнього руху та недопущення ДТП;
- пов'язати розмір страхової премії за умовами страхування з кількістю ДТП, що сталися за участю страхувальника за попередній період управління транспортним засобом [6, 524].
- запровадження програм інформування населення через засоби масової інформації про стан і перспективи страхового ринку [7];
- відновлення довіри українського народу до страховиків, що передбачає повернення вкладених коштів;
- підвищення потужності страхових компаній шляхом збільшення розмірів власного капіталу, покращання організації роботи та надання якісних страхових послуг;
- активізація ролі держави та її органів у зміцненні та розвитку автострахування;
- розширення міжнародного співробітництва у сфері обміну інформацією про діяльність страхових компаній, які надають послуги щодо даного виду [8].

Для вирішення поставлених проблем потрібне чітке усвідомлення страховиками, що для отримання прибутку необхідно спочатку інвестувати шляхом приймання участі в будівництві нових та сучасних автобанів, що дасть змогу зменшити кількість великих дорожно–транспортних пригод та кількість загиблих. Запроваджувати превентивні заходи щодо виховання населення через засоби масової інформації, створення позитивного іміджу водія, який не порушує правила дорожнього руху, суттєве зменшення страхових тарифів для водіїв, які не потрапляли в дорожно–транспортні пригоди. Зобов'язати страховиків використовувати принцип суброгації, а саме страховики повинні запровадити регресні позови до осіб з вини яких виникли дорожно–транспортні пригоди незважаючи на те, хто винний – водій, пішохід чи дорожньо–транспортна служба. Замінити обов'язкову безумовну франшизу умовною при цьому прив'язати розмір франшизи до кількості дорожно–транспортних пригод в які потрапляв страхувальник [9, 624]. В цілому запровадити новітні технології закордонного досвіду для убезпечення страховиків від шахрайства шляхом введення системи супутникової навігації на застраховані машини, суть якої полягає в тому, що автомобіль сам пересилає в комп'ютер страховика інформацію необхідну для розрахунку страхового тарифу про переміщення автомобіля (частота експлуатації автомобіля, середня та максимальна швидкість, якість доріг по яких здійснюються поїздки) [10].

Отже, автотранспортне страхування є одним із найбільш розповсюджених видів страхування в Україні. В умовах зростання кількості автовласників, попит на даний вид страхування завжди зростатиме, а наявність обов'язкових різновидів страхування надає страховим компаніям упевненості в наявності попиту саме на ці страхові послуги. Що, в свою чергу, приводить до подальшого розвитку автотранспортного страхування фізичних та юридичних осіб в Україні. Даний різновид страхування в найближчі роки має широкі перспективи для розвитку. Адже його існування тісно пов'язане з існуванням та використанням автотранспортних засобів.

Висновок або наукова новизна. Для більшості автовласників страхування є важливим інструментом захисту від будь-яких ризиків, пов'язаних із використанням автотранспорту як джерела підвищеної небезпеки. На шляху формування сучасного автострахового середовища постало досить багато проблем, серед яких: кризовий стан економіки, недовіра населення та криміналізація страхового ринку. Для усунення недоліків подальший розвиток ринку автостраховування повинен відбуватися на основі врахування основних засад, як удосконалення системи державного нагляду за страховою діяльністю, формування концепції сталого розвитку ринку, визначення нових інвестиційних пріоритетів для страховиків, використання міжнародного досвіду, підвищення страхової культури та фінансової освіченості громадян і учасників страхового ринку.

Перелік посилань:

1. *Офіційний сайт Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [сайт www.nfr.gov.ua].*
2. *Бовсуновська Ганна Сергіївна. Розвиток ринку автотранспортного страхування України: дис. канд. екон. наук: 08.00.08 / Бовсуновська Ганна Сергіївна. – Дніпропетровськ, 2015. – 223с.*
3. *Позднякова Л.О. Проблеми розвитку страхового ринку України і шляхи їх розв'язання в сучасних умовах / Л.О. Позднякова // Актуальні проблеми економіки. – 2010. – № 6. – С. 250–254.*
4. *Приказюк Н. Нові вектори розвитку автотранспортного страхування в Україні / Н.Приказюк, Моташко Т. // Вісник КНУ імені Тараса Шевченка. Економіка. – 2015. – № 3(168). – С. 47–54*
5. *Васильєва Т.А. Особливості розвитку ринку автотранспортного страхування в умовах фінансової нестабільності / Т.А. Васильєва // Економіка. Фінанси, грошовий обіг і кредит. – 2016. – №3. – С. 227–232.*
6. *Сокол С.В. Аналіз сучасного стану страхового ринку України / С.В.Сокол, К.А.Шаповал // Економічні науки. «Молодий вчений». – червень, 2017. – № 6 (46). – С. 502–505*
7. *Березіна С.Б. Визначення європейського вектору розвитку страхування цивільної відповідальності власників автотранспортних засобів / С.Б. Березіна // Технологічний аудит та резерви виробництва. – 2017. – № 1/4(33). – С. 42–48.*
8. *Временко Л.В. Сучасний стан ринку автотранспортного страхування в Україні / Л.В. Временко, О.В. Шаталов // Серія: Економічні науки. «Молодий вчений». – № 3 (43). – 2017 р. – С. 604–606*
9. *Гринчишин Я.М. Стан та перспективи розвитку страхового ринку України / Я.М. Гринчишин, А.В. Прокопюк // Економічні науки. «Молодий вчений». – березень, 2017. – № 3 (43). – С. 622–625.*
10. *Кравчук Г.В. Проблеми і перспективи розвитку ринку автотранспортних засобів в Україні / Г.В. Кравчук, Д.А. Курач, Т.В. Савченко // Серія: Економічні науки. – 2016. – С. 178–184.*
11. *Рудь І.Ю. Аналіз страхового ринку України // Глобальні та національні проблеми економіки. Випуск 10, 2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://global-national.in.ua.pdf>.*

Стаття надійшла: 20.12.2017 р.

Рецензент: д.е.н., проф. Дмитрієв І.А.

Рецензент: д.е.н., проф. Зибарева О.В. (Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича)

